

Marianna Księżyk*, Jerzy Duda**

Płace minimalne w Polsce zaprzeczeniem realizacji podstawowych celów Unii Europejskiej

1. Wprowadzenie

Realizacja w krajach Wspólnoty podstawowych celów Unii Europejskiej, którymi są: dobrobyt, pokój, demokracja i prawa człowieka, wymaga budowy konkurencyjnej, opartej na wiedzy gospodarki i tworzenia egalitarnego społeczeństwa. W praktyce powinno to oznaczać stały wzrost poziomu życia ogółu mieszkańców Wspólnoty, a nie – jak ma to miejsce obecnie w wielu krajach UE, w tym w Polsce – niesprawiedliwy, to znaczy nieuzasadniony wkładem pracy w wytwarzanie dóbr rynkowych i usług, podział bogactwa i dochodów.

Niesprawiedliwy podział bogactwa i dochodów nie może być akceptowany, gdyż jest on nie tylko wyrazem nierealizowania celów UE, ale też i jednym z istotnych źródeł obecnego fundamentalnego kryzysu liberalnego kapitalizmu rynkowego, co udowadniają ostatnio w szczególności J.E. Stiglitz [1], [2], [3], Song Hongbing [4], M. Otte [5].

Tezę, że kapitalistyczne państwo socjalne jest efektywniejsze niż kierujące się doktryną liberalizmu rynkowego, potwierdzają dane empiryczne dotyczące wzrostu gospodarczego, bezrobocia i wynagrodzeń w krajach o społeczeństwach egalitarnych. Takimi krajami były w latach 50–70. XX wieku kraje Europy Zachodniej (Wielka Brytania, Francja, RFN, Włochy), kiedy to podstawę ich polityki gospodarczej stanowił keynesizm. Właśnie wtedy kraje te nie tylko nie odnotowały kryzysów, ale i posiadały prawie zerowe bezrobocie (np. w RFN wynosiło ono w latach 60. XX wieku tylko 0,5%, a w 1973 roku 0,9%), wysoki wzrost gospodarczy (w RFN wynosił on 4,9% PKB) [6] i niskie rozpiętości dochodów, podczas

* Krakowska Akademia im. A.F. Modrzewskiego, Kraków

** AGH Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie, Wydział Zarządzania, Katedra Informatyki Stosowanej

gdy w USA, które kierowały się w procesach gospodarowania doktryną liberalizmu rynkowego wzrost gospodarczy wynosił w tym okresie tylko 2,2% (przyrostu PKB), oficjalne bezrobocie w USA było co najmniej sześciokrotnie wyższe niż w RFN [7] i godzinowa stawka płac w Niemczech wynosiła 31,78 USD, a w USA tylko 17,74 USD. Ponadto w USA wynagrodzenia aż 27% ogółu zatrudnionych kształtowały się poniżej oficjalnej granicy ubóstwa [6].

Powrót krajów Europy Zachodniej, w latach 70. XX wieku, do liberalizmu rynkowego znowu wprowadził te kraje w cykliczne kryzysy, masowe bezrobocie, niskie wynagrodzenia pracowników i olbrzymie, nieuzasadnione wkładem pracy w wytwarzanie dóbr rynkowych, rozpiętości dochodów.

Aby realizować społecznie akceptowany rozwój, zapewniający stały wzrost poziomu życia ogółu mieszkańców Wspólnoty, kraje UE nie mogą ignorować podstawowych zasad ekonomii (nazywanych przez niektórych ekonomistów nawet prawami ekonomicznymi [8]). Zasady te są następujące: dobrobyt społeczeństwa pochodzi z pracy i produkcji dóbr oraz nie ma niczego takiego jak darmowy obiad.

Stwierdzenie „nie ma niczego takiego jak darmowy obiad” oznacza, że dochód zapewniający odpowiedni poziom życia powinien być zależny od efektów pracy uzyskiwanych w procesie wytwarzania pożądaných przez społeczeństwo dóbr.

Kierowanie się tymi zasadami w praktyce oznacza, że zarówno wynagrodzenia pracowników najemnych, jak i wszystkich innych uczestników procesów gospodarowania (menedżerów, rad nadzorczych, pracowników różnych instytucji państwa) powinny być związane z wkładem pracy w wytwarzanie dóbr i efektami podmiotów, w których są zatrudnieni. Poziomu wynagrodzeń nie może określać przynależność do określonego monopolu, jak ma to obecnie miejsce w krajach liberalizmu rynkowego (takim krajem od 1990 roku jest też Polska). Poza tym wynagrodzenie powinno zapewniać każdemu zatrudnionemu odpowiednie warunki życia. Takie stanowisko prezentował już osiemnastowieczny liberał A. Smith, pisząc m.in. „Człowiek musi zawsze żyć ze swej pracy, jego płaca robocza musi mu, co najmniej, wystarczyć na utrzymanie. W większości wypadków powinna ona być nawet nieco wyższa; w przeciwnym razie nie byłby w stanie stworzyć rodziny, a ród tych robotników wymarłby w pierwszym pokoleniu” [9, s. 386].

Powyższe stwierdzenia uzasadniają potrzebę analizowania poziomu i czynników określających wynagrodzenia pracowników najemnych i płace minimalne w krajach UE. Prowadzenie takich badań jest szczególnie wskazane w Polsce jako kraju o niskich (na tle większości krajów UE) wynagrodzeniach pracowników najemnych, niskich płacach minimalnych i bardzo dużych rozpiętościach dochodów.

W związku z powyższym treścią opracowania jest próba odpowiedzi na pytania: czy płaca minimalna w Polsce spełnia kryterium płacy godziwej oraz czy poziom kosztów pracy, czas pracy i wydajność pracy uzasadniają tak niską płacę minimalną w Polsce na tle krajów UE.

2. Poziom płacy minimalnej w Polsce na tle krajów gospodarki rynkowej, w tym w szczególności krajów Unii Europejskiej

W krajach UE, jak to pokazuje W. Golnau [10, s. 24], a także w krajach OECD nie obowiązuje jednakowa metodyka ustalania poziomu płac minimalnych. W wielu krajach minimalne wynagrodzenia są ustalane przez rząd lub w drodze rekomendacji trójstronnych komisji. W Belgii i Grecji występuje system hybrydowy, w którym minimalne wynagrodzenie jest ustalane przez partnerów socjalnych, przy czym w Belgii obowiązuje ono we wszystkich sektorach gospodarki, a w Grecji tylko w prywatnym. Natomiast w Kanadzie, Japonii, Meksyku i Stanach Zjednoczonych wynagrodzenie minimalne jest różnicowane regionalnie. Także i w Niemczech nie ma ustawowo regulowanej jednakowej, w skali kraju, płacy minimalnej. Jej wysokość jest negocjowana, w porozumieniach branżowych, odrębnie dla każdego sektora gospodarki. Poza tym w niektórych krajach regulacjami dotyczącymi minimalnego wynagrodzenia nie są objęci pracownicy służb publicznych. W Belgii, Francji i Luksemburgu dodatkowo występuje automatyczna indeksacja cenowa minimalnego wynagrodzenia. Ponadto we Francji, Grecji, Japonii, Portugalii i Hiszpanii podczas dorocznych przeglądów minimalnego wynagrodzenia ocenia się dynamikę wynagrodzeń, a w Luksemburgu, Nowej Zelandii, Portugalii i Hiszpanii podczas rocznych lub dwuletnich przeglądów wynagrodzeń jest także brany pod uwagę wpływ minimalnego wynagrodzenia na zatrudnienie i bezrobocie.

Analizując poziom płacy minimalnej w Polsce, można stwierdzić, że pozostaje ona (w całym okresie transformacji gospodarki) w stosunku do większości krajów UE na niskim poziomie i nie spełnia kryterium płacy godziwej, która według ustaleń Komitetu Ekspertów Rady Europy powinna wynosić 68% przeciętnego wynagrodzenia w kraju. Pokazują to dane zawarte w tabelach 1 i 2.

Z danych zawartych w tabeli 1 wynika, że płaca minimalna w Polsce w latach 1995–2011 jest bardzo niska i stanowi tylko około 35%–40% przeciętnego wynagrodzenia w skali kraju. W 2011 roku jest ona niższa o ponad 28% od płacy godziwej.

Tabela 1

Wysokość miesięcznej płacy minimalnej brutto w Polsce w latach 1995–2011 oraz relacje między płacą minimalną i płacą godziwą

Rok	Płaca minimalna miesięczna brutto w zł (dane zawierają poziom płacy po denominacji)	Płaca minimalna miesięczna brutto do przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce w %	Płaca minimalna nie spełnia wymogów płacy godziwej o % (tzn. 68% minus dane zawarte w odpowiednich wierszach kolumny 3)
1995	260	37	31
1996	325	37,23	30,77
1997	391	36,82	31,18
1998	500	40,34	21,66
1999	528	30,94	37,06
2000	700	36,39	31,61
2001	760	36,86	31,14
2002	760	36,80	31,20
2003	800	36,34	31,66
2004	824	35,99	32,01
2005	849	35,67	32,33
2006	899,10	36,29	31,71
2007	936	34,78	33,22
2008	1126	38,25	29,75
2009	1276	41,12	26,88
2010	1317	40,76	27,24
2011	1386	39,98	28,02

Źródło: opracowanie własne na podstawie portalu mps.gov.pl

Także i relacje między dynamiką wzrostu wynagrodzeń w skali kraju i płac minimalnych w latach 2001–2011 nie mogą być uznane za społecznie pożądane i akceptowane, jak to pokazują dane zawarte w tabeli 2.

Dane zawarte w tabelach 1 i 2 pokazują niski poziom płac minimalnych w Polsce, brak stałego ich wzrostu wraz ze wzrostem przeciętnych wynagrodzeń w kraju, co wskazuje na nieprzekładanie się wzrostu gospodarczego na wzrost poziomu życia ogółu mieszkańców kraju.

Tabela 2

Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w Polsce oraz różnice między dynamiką wzrostu wynagrodzeń i płac minimalnych w latach 2001–2011

Lata	Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Polsce w zł	Wzrost przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto w kolejnych latach w %	Wzrost miesięcznych płac minimalnych brutto w kolejnych latach w %	Różnica (wzrost miesięcznych płac minimalnych brutto minus wzrost przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto) w %
2001	2061,85	100	100	0
2002	2133,21	103,46	100	- 3,46
2003	2201,47	103,19	105,26	+ 2,07
2004	2289,57	104	103	-1
2005	2380,29	103,96	103	-0,96
2006	2477,23	104,07	105,90	+ 1,83
2007	2691,03	108,63	104,10	-4,53
2008	2943,88	109,40	120,30	+ 10,9
2009	3102,96	105,40	113,32	+ 7,92
2010	3224,98	103,93	103,21	-0,72
2011	3466,33	107,48	105,23	-2,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych zawartych w tabeli 1 na podstawie portalu mps.gov.pl

Porównując poziom płac minimalnych w Polsce na tle krajów UE (tab. 3), można stwierdzić, że w przeciwieństwie do Polski w większości krajów Wspólnoty płaca minimalna nie spada poniżej 50% przeciętnej płacy w gospodarce kraju.

Tabela 3
Miesięczna płaca minimalna brutto w krajach Unii Europejskiej
na dzień 1 stycznia 2011 roku w euro

Kraj	Miesięczna płaca minimalna brutto w euro	Różnica między płacą minimalną w danym kraju i w Polsce
Luksemburg	1758	1409
Irlandia	1462	1113
Holandia	1424	1075
Belgia	1415	1066
Francja	1365	1016
Wielka Brytania	1139	790
Grecja	863	514
Słowenia	748	399
Hiszpania	748	399
Malta	665	316
Portugalia	566	217
Polska	349	–
Czechy	319	–30
Słowacja	317	–32
Łotwa	282	–67
Węgry	281	–68
Estonia	278	–71
Litwa	232	–117
Rumunia	157	–192
Bułgaria	123	–226

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu, epp.eurostat.ec.europa.eu

Wypada wyjaśnić, że podane w powyższej tabeli miesięczne płace minimalne ustalono, przeliczając na płacę miesięczną obowiązującą w wielu krajach stawki godzinowe płacy minimalnej oraz wyrównując wynagrodzenie do 12 miesięcy w tych krajach, gdzie wynagrodzenie roczne jest płacone przez okres dłuższy niż 12 miesięcy.

Dane zawarte w tabeli 3 pokazują, że występuje duże zróżnicowanie płacy minimalnej w krajach UE. Szczególnie duże różnice występują pomiędzy krajami UE-15 a nowymi jej członkami, w tym Polską.

Utrzymywanie w Polsce relatywnie niskich, w porównaniu z krajami tzw. starej UE, płac minimalnych jest nieuzasadnione, gdyż taka sytuacja powoduje rozszerzanie ubóstwa, stanowi barierę wzrostu wewnętrznego efektywnego popytu gospodarstw domowych i w konsekwencji wywiera negatywny wpływ na wzrost gospodarczy.

Występujące w Polsce, w całym okresie transformacji, niskie wynagrodzenia pracowników najemnych doprowadziły do masowej biedy. Stała się ona niezaprzeczalnym faktem, ujawniła nie tylko błędy transformacji, ale i brak polityki gospodarczej realizującej zasady demokracji, gdyż jeszcze na początku transformacji osoby żyjące na poziomie minimum biologicznego stanowiły w Polsce 4,3% ogółu społeczeństwa, w 1994 roku 6,4%, w 1998 roku 5,6%, w 2002 roku 11,1%. Po wstąpieniu Polski do UE nie tylko nie zahamowano tego negatywnego procesu, ale nastąpiło jego pogłębienie i już w 2005 roku żyjący na poziomie egzystencji stanowili 12,3% ogółu społeczeństwa. Wzrosła też niepokojąco (przekracza 62%) liczba osób żyjących na poziomie minimum socjalnego. Przytaczając te już powszechnie znane i cytowane dane, T. Kowalik słusznie stwierdza, że w Polsce budujemy kapitalizm metodą pierwotnej akumulacji kapitału [11, s. 25].

3. Analiza czynników określających poziom płacy minimalnej w Polsce na tle krajów UE

Przeprowadzona analiza wykazała, że niskich płac minimalnych w Polsce nie uzasadniają ani koszty pracy, ani czas pracy, ani też wydajność pracy. Wprost przeciwnie. Polska jest krajem, w którym – w relacji do krajów UE – koszty pracy nie są wysokie, czas pracy należy do najdłuższych i wydajność w przemyśle nie jest niższa niż w krajach tzw. starej UE [12, s. 151–163].

Prawdziwość powyższego stwierdzenia dowodzą godzinowe koszty pracy w Polsce na tle krajów UE oraz poziom tzw. klina podatkowego (w Polsce na tle krajów UE), który stanowi różnicę pomiędzy całkowitymi kosztami pracy ponoszonymi przez pracodawcę w związku z zatrudnieniem pracownika a wynagrodzeniem netto otrzymywanym przez pracownika (wyraża się go w procentach dla wynagrodzeń wynoszących 100%).

Tabela 4

Godzinowe koszty pracy w Polsce na tle krajów UE w latach 2008–2010 w euro

Kraj	Godzinowe koszty pracy w 2008 r. w euro	Godzinowe koszty pracy w 2009 r. w euro	Godzinowe koszty pracy w 2010 r. w euro	Stosunek procentowy 2010 do 2008	Różnica w kosztach pracy między Polską a krajem UE w 2010 roku w euro
Belgia	35,6	37,2	38	106,7	-31
Bułgaria	2,5	2,9	3,1	124	3,9
Czechy	9,3	9,3	9,9	106,4	-2,9
Niemcy	28,4	29	29,1	102,5	-22,1
Dania	35,4	36,5	37,3	105,4	-30,3
Estonia	8	7,9	7,3	91,2	-0,3
Irlandia	27,2	28	27,9	102,6	-20,9
Grecja	16,5	17,6	17,5	106,1	-10,5
Hiszpania	18,9	20	20,1	106,3	-13,1
Francja	31,8	32,1	33,1	104,1	-26,1
Włochy	24,5	25,6	26,1	106,5	-19,1
Cypr	15,3	15,9	16,2	105,9	-9,2
Łotwa	5,9	5,9	5,7	96,6	1,3
Litwa	6	5,6	5,6	93,3	1,4
Luksemburg	30,8	32	32,8	106,5	-25,8
Węgry	7,9	7,3	7,3	92,4	-0,3
Malta	11,2	11,3	11,9	106,2	-4,9
Holandia	29,2	29,8	30,4	104,1	-23,4
Austria	26,5	27,7	28	105,7	-21
Polska	7,5	6,4	7	93,3	-
Portugalia	11,5	11,9	12	104,3	-5
Rumunia	4,1	4	4	97,6	3
Słowenia	13,4	13,8	14,1	105,2	-7,1

Tabela 4 cd.

Słowacja	7,6	7,9	8	105,3	-1
Finlandia	27,6	28,7	28,9	104,7	-21,9
Szwecja	33,8	31,7	36	106,5	-29
W. Brytania	21,1	18,9	20	94,8	-13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu: epp.eurostat.ec.europa.eu

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że Polska ma, w porównaniu z krajami tzw. starej UE, niskie koszty pracy. Na przykład w 2010 roku koszty pracy w Polsce są ponad pięciokrotnie niższe niż w Belgii. Tylko niektóre nowe kraje UE, a mianowicie Bułgaria, Łotwa, Litwa i Rumunia, posiadają niższe koszty pracy niż Polska

Poziom klina podatkowego w Polsce w 2010 roku, dla wynoszącego 100% średniego wynagrodzenia (jak to pokazano w tabeli 5, kolumnie 3), kształtuje się na znacznie niższym poziomie nie tylko w porównaniu z krajami rozwiniętymi, ale i nowymi krajami UE (np. w porównaniu z Węgrami, Czechami, Słowenią, Estonią, Słowacją). Tylko w Luksemburgu, Wielkiej Brytanii i Irlandii klin podatkowy był nieznacznie niższy w 2010 roku niż w Polsce.

Tabela 5

Poziom klina podatkowego w Polsce na tle wybranych krajów europejskich w 2010 roku w %

Kraj	Poziom klina podatkowego w %	Różnica (Polska – kraj)
Belgia	55,4	-21,1
Francja	49,3	-15
Niemcy	49,1	-14,8
Austria	47,9	-13,6
Włochy	46,9	-12,6
Węgry	46,4	-12,1
Szwecja	42,7	-8,4
Słowenia	42,4	-8,1
Czechy	42,4	-8,1
Finlandia	42	-7,7

Tabela 5 cd.

Kraj	Poziom klina podatkowego w %	Różnica (Polska – kraj)
Estonia	40	-5,7
Hiszpania	39,6	-5,3
Holandia	38,4	-4,1
Dania	38,3	-4
Słowacja	37,8	-3,5
Portugalia	37,7	-3,4
Grecja	36,6	-2,3
Polska	34,3	-
Luksemburg	34	0,3
W. Brytania	32,7	1,6
Irlandia	29,3	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [www.oecd.org/Taxing wages](http://www.oecd.org/Taxing%20wages)

W wielu rozwiniętych krajach UE, mimo występowania wysokich godzinowych kosztów pracy i wysokiego klina podatkowego, wynagrodzenia pracowników, w tym ustawowe płace minimalne, kształtują się, w porównaniu z występującymi w Polsce, na relatywnie wysokim poziomie, co podważa lansowaną w Polsce tezę, że wysokie koszty pracy ograniczają możliwości wzrostu płac pracowników najemnych, w tym wzrostu płacy minimalnej i przyczyniają się do wzrostu bezrobocia.

Niskich płac pracowników najemnych w Polsce nie uzasadnia też czas pracy, gdyż jest on zdecydowanie dłuższy w Polsce niż w krajach tzw. starej UE, co uwiadcniają dane zawarte w tabeli 6.

Tabela 6

Czas pracy pracowników w Polsce na tle wybranych krajów UE w roku 2010

Kraj	Liczba godzin pracy pracownika w roku	Różnica (Polska – kraj)
W. Brytania	1646	320
Szwecja	1610	356
Hiszpania	1654	312

Tabela 6 cd.

Słowacja	1693	273
Portugalia	1719	247
Polska	1966	–
Holandia	1378	588
Luksemburg	1601	365
Włochy	1773	193
Irlandia	1549	417
Węgry	1989	–23
Grecja	2119	–153
Niemcy	1390	575
Francja	1554	412
Finlandia	1652	314
Dania	1563	403
Czechy	1942	24
Belgia	1550	416
Austria	1621	345

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.oecd.org/ Employment Outlook 2011

Z powyższych danych wynika, że pracownicy najemni pracują najdłużej w Grecji, na Węgrzech i w Polsce, a najkrócej w Holandii i Niemczech, a także, że czas pracy przeciętnego pracownika najemnego (jak to pokazują dane zawarte w kolumnie 3 powyższej tabeli) nie uzasadnia niskich płac minimalnych w Polsce.

Analizując poziom płac minimalnych w Polsce na tle krajów UE, należy porównywać poziom płac netto, a nie brutto, czyli po potrąceniu podatków od dochodów osób fizycznych. Porównywanie płac netto jest wręcz konieczne z uwagi na duże zróżnicowanie w krajach UE systemów podatkowych od dochodów osób fizycznych (tab. 7).

Z danych zawartych w tabeli 7 wynika, że systemy podatkowe krajów UE różnią się istotnie wysokością stawek podatkowych oraz liczbą i rozpiętością progów podatkowych. W krajach tzw. starej UE występuje stosunkowo duża liczba progów podatkowych, progresywne opodatkowanie dochodów, z rosnącymi stawkami dla wyższych dochodów oraz bardzo niskimi stawkami (po odliczeniu rozbudowanych ulg podatkowych), a w niektórych krajach nawet zerowymi stawkami.

Istnienie w 15. krajach UE niskich stawek podatkowych od relatywnie niskich dochodów, rozbudowanego systemu ulg i odliczeń powoduje, że osoby o bardzo niskich dochodach (np. otrzymujące płace minimalne) w ogóle podatku nie płacą. Najczęstszymi ulgami są ulgi dla młodych małżeństw, osób niepełnosprawnych, osób samotnie wychowujących dzieci, pozostających przed podjęciem pracy dłużej niż rok bezrobotnymi.

Tabela 7

Stawki podatkowe od dochodów osób fizycznych w krajach UE w 2010 roku

Kraj	Naj-niższa stawka	Naj-wyższa stawka	Liczba progów	Stawka naj-niższa w Polsce minus stawka w kraju Unii	Stawka naj-wyższa w Polsce minus stawka w kraju Unii	Liczba progów podatkowych w Polsce minus stawka w kraju Unii
Austria	0	50	4	18	-18	-2
Belgia	25	50	5	-7	-18	-3
Bułgaria	10	10	1	8	8	1
Cypr	20	30	3	-2	-2	-1
Czechy	15	15	1	3	3	1
Dania	3,67	51,5	3	14,33	-19,5	-1
Estonia	21	21	1	-3	-3	1
Finlandia	6,5	30	4	11,5	-2	-2
Francja	0	40	5	18	-8	-3
Grecja	0	40	8	18	-8	-6
Hiszpania	24	45	6	-6	-13	-4
Holandia	33,45	52	4	-15,45	-20	-2
Irlandia	21	41	2	-3	-9	0
Litwa	15	20	2	3	12	0
Luksemburg	0	38	17	18	-6	-15
Łotwa	25	25	1	-7	7	1
Malta	0	35	6	18	-3	-4

Tabela 7 cd.

Niemcy	0	45	4	18	-13	-2
Polska	18	32	2	-	-	-
Portugalia	10,5	42	7	7,5	-10	-5
Rumunia	16	16	1	2	16	1
Słowacja	19	19	1	-1	-1	1
Słowenia	16	41	3	-2	-9	-1
Szwecja	0	25	3	18	7	0
Węgry	17	32	2	1	0	0
W. Brytania	10	40	4	8	-8	-2
Włochy	23	43	5	-5	-11	-3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxinv/welcome.do, dnia: 26.05.2011

W przeciwieństwie do krajów tzw. starej UE, w niektórych nowych krajach Wspólnoty obowiązuje podatek liniowy. Państwa, które wprowadziły to rozwiązanie (Bułgaria, Czechy, Estonia, Łotwa, Rumunia, Słowacja) złamały jedną z podstawowych zasad ekonomicznie dobrego podatku, którą jest sprawiedliwość obciążeń podatkowych.

Do stosowania w praktyce tej niewątpliwie słusznej zasady przekonywali już pierwsi liberałowie A. Smith i J.S. Mill. Zdaniem A. Smitha: „Poddani każdego państwa powinni przyczyniać się do utrzymania rządu w jak najściślejszym stosunku do ich możliwości” [13, s. 584]. Analogiczny pogląd (jak A. Smith) wyraził J.S. Mill, pisząc m.in., „nie można żądać na cele publiczne na przykład 10% od dochodu człowieka zamożnego i od żyjącego w nędzy, gdyż wymagana ofiara od tego ostatniego byłaby nie tylko większa niż nałożona na pierwszego, lecz z nią całkowicie nieporównywalna, ponieważ pozbawia go środków zapewniających egzystencję. Podatek powinien być płacony od pewnego – zwolnionego z opodatkowania – ustalonego minimum, które jest konieczne dla zaopatrzenia w to, co potrzebne jest do życia i dla zachowania zdrowia oraz ochrony przeciw zwykłym cierpieniom cielesnym, lecz nie wystarcza na dogadzanie sobie” [14, s. 586].

Realizacji w praktyce zasady sprawiedliwości opodatkowania i ochrony jednostek słabych ekonomicznie sprzyja wprowadzenie przez niektóre kraje UE (Austria, Francja, Grecja, Luksemburg, Szwecja, Finlandia, Niemcy) oprócz podatków progresywnych zerowej stawki podatku od dochodów osób fizycznych (tab. 8).

Tabela 8

Liczba progów i stawki podatkowe w niektórych krajach europejskich stosujących zerowe stawki podatku od dochodów osób fizycznych w 2010 roku

Kraj	Dochód objęty stawką zerową w euro	Liczba progów podatkowych	Stawka najwyższa w %	Dolna kwota dochodu w euro opodatkowana najwyższą stawką
Austria	11 000	4	50	60 000
Francja	5 875	5	40	69 783
Grecja	12 000	8	40	60 000
Luksemburg	11 265	17	38	39 852
Niemcy	8 004	4	45	250 731
Finlandia	15 200	4	30	36 800
Szwecja	1 400*	2	56,5**	60 922**

* Przyjmując kurs EUR/SEK = 9

** Włączając w to średnią stawkę podatku lokalnego w wysokości 31,5%

Źródło: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxinv/welcome.do, dane z 26.05.2011

Powyższe dane pokazują, że stawki zerowe podatku dotyczą stosunkowo wysokich dochodów, co niewątpliwie pozwala nie tylko realizować w praktyce zasadę sprawiedliwego podatku, ale przede wszystkim chronić społeczeństwa tych krajów przed spadkiem do poziomu ubóstwa.

Analizując systemy podatkowe krajów UE, nietrudno zauważyć, że stosowane w krajach UE-15 podatki progresywne od dochodów osób fizycznych są niewątpliwie lepsze, w szczególności od podatków liniowych i podatku obowiązującego w Polsce, gdyż uwzględniają one zdolność płatniczą podatników i bardziej (niż rozwiązania stosowane w nowych krajach UE) respektują zasadę sprawiedliwości obciążeń podatkowych. Tę zaletę podatków progresywnych krajów UE-15 słusznie podkreśla m.in. A. Krajewska [15, s. 81–94]. Porównując polski system podatkowy od dochodów osób fizycznych z systemami krajów UE-15, można stwierdzić, że polski system podatkowy nie jest przyjazny podatnikom. Świadczy o tym niska kwota dochodu wolna od podatku, wysoka w porównaniu do krajów UE-15 dolna stawka podatku i występowanie tylko dwóch stawek podatkowych. Ponadto w Polsce nie stosuje się takiego systemu ulg i odliczeń, które chroniłyby dochody osób najniżej zarabiających przed spadkiem do poziomu ubóstwa. Polski system podatkowy bardzo wyraźnie faworyzuje osoby o wysokich dochodach i ignoruje zasadę

sprawiedliwości obciążeń podatkowych, dlatego też wymaga zmiany. Polski system podatkowy od dochodów osób fizycznych powinien być tak skonstruowany, aby po opłaceniu podatku pozostawiał, nawet najniżej zarabiającym, środki na zaspokojenie potrzeb, co najmniej na poziomie minimum socjalnego.

4. Podsumowanie

Zaprezentowane w opracowaniu wyniki analizy płac minimalnych w Polsce na tle krajów UE pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Płace minimalne w Polsce, podobnie jak wynagrodzenia pracowników najemnych, pozostają na niskim poziomie. Płaca minimalna w Polsce stanowi około 40% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce kraju, co oznacza, że nie spełnia kryterium płacy godziwej ustalonej przez Komitet Ekspertów Rady Europy, która wynosi 68% przeciętnego krajowego wynagrodzenia.
2. Badania wykazały, że powszechnie głoszona w Polsce opinia o rzekomo wysokich kosztach pracy jako przyczynie niskich wynagrodzeń i niskiej płacy minimalnej okazała się nieprawdziwa, gdyż kraje posiadające nawet parokrotnie wyższe koszty pracy niż Polska posiadają relatywnie wysokie wynagrodzenia pracowników najemnych i wysokie płace minimalne.
3. Płaca minimalna w Polsce jest obciążona wysokim, bo 18-procentowym podatkiem dochodowym. Brak w Polsce odpowiedniego progresywnego systemu podatkowego, z rosnącymi stawkami dla wysokich dochodów i chroniącego dochody osób fizycznych przed ich spadkiem do poziomu ubóstwa, powoduje, że płaca minimalna netto (po potrąceniu podatku od dochodu) należy w Polsce do najniższych w UE i poszerza się sfera ubóstwa.
4. Niskie płace minimalne i niskie wynagrodzenia w Polsce stanowią istotną przyczynę odpływu z Polski do krajów 15-UE młodych, wysoko wykwalifikowanych pracowników, a w konsekwencji ograniczenie wzrostu i rozwoju gospodarczego kraju.
5. Analiza wykazała, że niskich płac minimalnych w Polsce nie uzasadniają koszty pracy, czas pracy i wydajność pracy. Niskie wynagrodzenia pracowników najemnych i niskie płace minimalne w Polsce, w relacji do krajów UE-15, tworząc barierę popytu, stanowią istotny czynnik ograniczający rozwój przedsiębiorczości i wzrost gospodarczy.
6. Postępująca liberalizacja rynku pracy w Polsce może pogłębić problemy rynku pracy i spowodować dalszy odpływ wykwalifikowanych kadr do krajów o wyższych wynagrodzeniach i świadczeniach socjalnych.
7. Polska polityka gospodarcza, w tym dotycząca rynku pracy, powinna stawiać za cel ograniczanie wzrostu nierówności i ubóstwa, a nie jego poszerzanie.

Reasumując, pozostaje stwierdzić, że Polska, aby osiągać wzrost i rozwój gospodarczy powinna brać przykład z krajów, których gospodarki są ukierunkowane na wzrost popytu wewnętrznego na dobra i usługi oraz poprawę poziomu życia ogółu społeczeństwa kraju, a nie jedynie elit, jak ma to dotychczas miejsce w Polsce.

Literatura

- [1] Stiglitz J.E., *Globalizacja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- [2] Stiglitz J.E., *Szalone lata dziewięćdziesiąte. Nowa historia najświetniejszej dekady w dziejach świata*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- [3] Stiglitz J.E., *Freefall. Jazda bez trzymanki*, PTE, Warszawa 2010.
- [4] Hongbing S., *Wojna o pieniądź*, Wektory, Bielany Wrocławskie 2011.
- [5] Otte M., *Kiedy nadchodzi kryzys*, Studio EMKA, Warszawa 2009.
- [6] Gedymin O., *Kapitalizm niemiecki. Szkice o genezie, rozwoju i teraźniejszości*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Białystok 2002.
- [7] Thurow Ł., *Die Zukunft der Weltwirtschaft*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn 2004.
- [8] Bowden E.V., Bowden J.H., *Ekonomia nauka zdrowego rozsądku*, Fundacja Innowacja, Warszawa 2002.
- [9] Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, PWN, Warszawa 1957.
- [10] Golnau W., *Znaczenie płacy minimalnej dla funkcjonowania rynku pracy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.
- [11] Kowalik T., *Polska transformacja a nurty liberalne*, w: Sesja plenarna VIII Kongresu Ekonomistów Polskich 29–30 listopada 2007 r. pt. *Polska w gospodarce światowej*, PTE, Warszawa 2007.
- [12] Księżyk M., *Wzrost wynagrodzeń w Polsce warunkiem wzrostu zagregowanego popytu na dobra i osiągnięcia wzrostu gospodarczego*, w: *Wykorzystanie zasobów pracy we współczesnej gospodarce*, pod red. D. Kopycińska, Wydawnictwo PRINT GROUP, Szczecin 2007.
- [13] Smith A., *Badania nad naturą i przyczynami bogactwa narodów*, t. 2, PWN, Warszawa 1954.
- [14] Mill J.S., *Zasady ekonomii politycznej*, t. 2, PWE, Warszawa 1966.
- [15] Krajewska A., *Podatki w Unii Europejskiej*, PWE, Warszawa 2010.